

ФІНАНСУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 336.71:65.012.32

JEL Classification: G 210

ДІАГНОСТИКА КРИЗОВОГО СТАНУ ТА ЗАГРОЗИ БАНКРУТСТВА БАНКУ

Алексєєва Ю.О.

Азаренкова Г.М., д.е.н., професор

Харківський навчально-науковий інститут

ДВНЗ «Університет банківської справи»

Анотація. Метою статті є розробка науково-методичних підходів і практичних рекомендацій щодо удосконалення методики діагностики кризового стану банку. Предметом дослідження є теоретико-методичне забезпечення діагностики кризового стану банку та загрози його банкрутства. У процесі дослідження використовувалися такі загальнонаукові методи пізнання дійсності, як теоретичне узагальнення, порівняння та систематизація (при дослідженні сутності поняття «антикризове управління» та «криза банку», визначенні факторів, що його обумовлюють); порівняння (у процесі встановлення спільних і відмінних рис методик аналізу фінансового стану банку, інструментів антикризового управління банком); системного аналізу (при визначенні елементів системи антикризового управління банком); методи аналізу та синтезу, індукції та дедукції, метод групувань. У статті досліджено теоретичні основи діагностики кризового стану та загрози банкрутства банку; фінансова криза в банку її симптоми та фактори, що її спричиняють; розглянуто методи діагностики кризового стану банку та загрози банкрутства; проаналізовано загальну характеристику фінансових ресурсів банку; проведений аналіз майнового стану ПАТ «Альфа-Банк»; зроблена оцінка кризового стану та загрози банкрутства банку за абсолютними та відносними показниками; побудована модель оцінки та аналізу кризового стану та загрози банкрутства банку.

Ключові слова: криза; фінансова криза; банкрутство; антикризове управління; банк.

CRISIS DIAGNOSIS AND THE THREAT OF BANK BANKRUPTCY

Yulia Alekseeva

Dr. Galina Azarenkova, DS in Economics, Professor

Kharkiv Educational and Scientific Institute of «Banking University»

Summary. The purpose of the article is the development of the scientific, methodic and the practical recommendations concerning the improvement of banks' crises analyses. The subject of the study is theoretical and methodic provision of the banks; crises analyses and their bankruptcy. The methods, used while the research, include such methods of the reality study as theoretical generalization, comparison and the systematization (while the studying of the concept of 'crisis management' and 'bank's crises', studying of it's root causes; comparison (while finding common and distinguishing features of bank's financial situation, the tools of bank's crises management); system analyses (while determine of the elements of the bank's crises management); the method of the analyses and synthesis, induction and deduction, grouping method. The article covers the theoretical bases of bank's crises analyses and the threat of bank's bankruptcy; bank's financial crisis and it's features as well as it's causes; methods of the bank's crisis analyses and the thread of the bankruptcy; the general characteristic of the bank's financial resources was held; the estimate analyses of private corporation 'Alfa-Bank' was made, the system of the crisis state's grading and the thread of the bankruptcy according to the absolute and relative indexes was created; the model of the grading and the analyses of the crisis state and the thread of the bank's bankruptcy was created.

Keywords: crisis; financial crisis; bankruptcy; crisis management; bank.

Постановка проблеми. На сучасному етапі діагностика кризового стану банку є однією з першочергових завдань, оскільки більшість банків України ще остаточно не вийшли з кризи. Фінансова криза в Україні і досі триває, що значним чином впливає на фінансовий стан банків України, з огляду на це виникає об'єктивна потреба у розробці теоретичних основ та практичних методик щодо антикризового управління банком.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні дана проблема досліджувалась такими вченими як: Г.М. Азаренкова, О.І. Барановський, Є.М. Андрущак, О.М. Ананьєв, О.Г. Головка, А.М. Бандурка, Н.В. Мержа, Н.П. Фоткін, Т.С. Клебанова, Н.І. Гавловська, О.М. Костіна. Але незважаючи на вагомий внесок та суттєві наукові результати вище

зазначених та інших науковців, питання діагностики кризового стану банку все ще залишається недостатньо дослідженою.

Невирішені складові загальної проблеми. Високо оцінюючи доробки науковців, слід зауважити, що наразі немає чіткого розмежування видів криз та особливостей їх прояву, не виокремлюються ознаки, що ідентифікують фінансові кризи банків, та мало-дослідженими залишаються особливості механізму подолання фінансової кризи.

Метою статті є визначення основних напрямків і механізму діагностики кризового стану в банківському секторі економіки та пошук шляхів його вдосконалення. Виходячи із мети ставимо собі завдання дослідити основні напрями антикризового управління банківською діяльністю, а також навести пропозиції щодо вдосконалення методичної складової діагностики кризового стану банку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Банківська система України є базовим елементом національної економіки, що здійснює перерозподіл фінансових потоків, реалізуючи важливу функцію мобілізації тимчасово вільних грошових коштів і перетворення їх у реальний капітал [1]. Виконуючи роль «кровеносної системи» економіки країни, банки є особливо вразливими під час кризових подій.

Слід зауважити, що для будь-якої банківської установи значну загрозу її діяльності несуть як внутрішні кризи, так і кризові явища, що зароджуються на рівні банківської системи. Саме тому врахування зазначеного у процесі антикризового управління банком є обов'язковою умовою його стабільного функціонування. Таким чином, у процесі антикризового управління банком пропонуємо враховувати такі види криз, що негативно впливають на банківську діяльність.

Група спеціалістів Міжнародного валютного фонду під банківською кризою розуміє стан банківської системи, що передбачає нарощування кількості випадків дефолту за зобов'язаннями банків, погіршення їх кредитних портфелів, прискорення відтоку депозитів клієнтів, загальне підвищення процентних ставок на ринку та зниження доступності джерел фінансування банків.

На думку Ананьєв О.М банківська криза – це стан банківської системи, викликаний сукупністю взаємопов'язаних потрясінь макроекономічного, валютного та фінансового характеру, що обумовлені поєднанням процесів «ерозії» банківського капіталу, масового вилучення депозитів, скорочення діяльності банків [2].

Крім того, вітчизняні науковці А.М. Бандурка, І.М. Червяков кризу банківської системи трактують як «...значну дестабілізацію всього банківського сектора або його частини, що проявляється у неспроможності виконувати свої функції внаслідок критичного погіршення фінансових показників, вона може супроводжуватися скороченням кількості банків і застосуванням державою заходів надзвичайного характеру» [3].

Таким чином, підсумовуючи теоретичні підходи, під фінансовою кризою банку будемо розуміти значне погіршення фінансового стану окремого банку, що супроводжується погіршенням якості кредитного портфелю, зниження обсягу ресурсної бази банку, погіршення ліквідності банку та здійснення ним збиткової діяльності, що в результаті може призвести до ліквідації банку [4].

Отже, для визначення оцінки кризового стану банку доцільно запровадити непараметричні методи статистичного аналізу, які дозволяють узагальнити динаміку розвитку окремих сукупностей вибірок даних. Серед таких підходів особливої уваги заслуговує визначення так званого критерію Вілкоксона, який дозволяє проаналізувати зміни в аналізованих рядах даних на основі врахування рангів та їх сумарних значень між відповідними величинами різностей досліджуваних рядів даних, узятими в підсумку за модулем. Формула критерію Вілкоксона для великих вибірок по суті є універсальною і може застосовуватися в тому числі і вибірках середнього розміру. Вона виглядає так:

$$T = \frac{\left[\sum R_{\text{редк. знака}} - \frac{n \cdot (n + 1)}{4} \right]}{\sqrt{\frac{n \cdot (n + 1) \cdot (2n + 1)}{24}}}$$

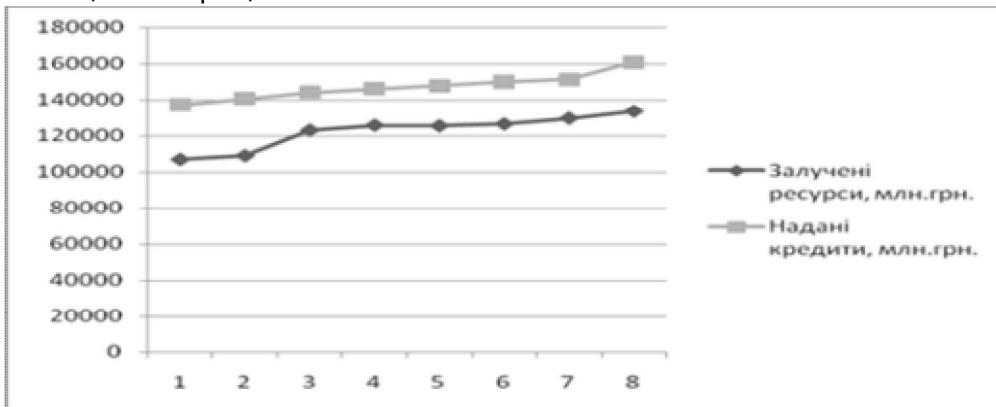
(1)

У цій формулі показник n означає кількість порівнюваних пар значень двох груп (пари, між якими обчислюються різниці). Ця ж формула закладена і в програму

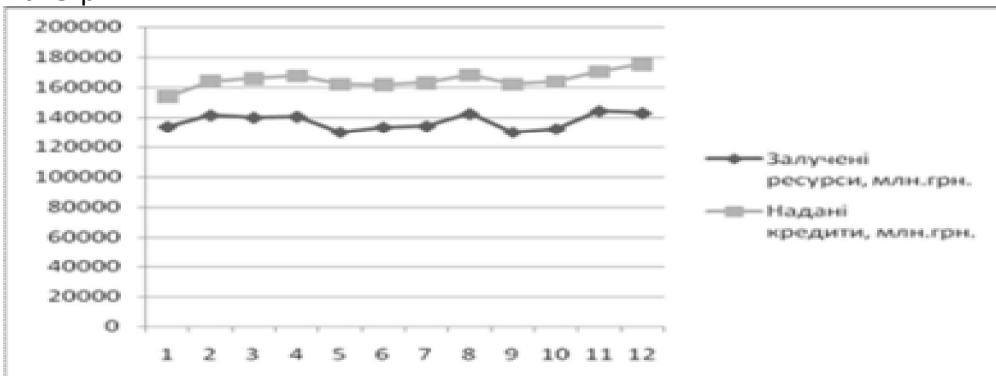
статистика. Тож, чим більшим є значення критерію Вілкоксона, тим більш різними є аналізовані ряди даних, та навпаки – чим меншим є значення критерію Вілкоксона, тим більш взаємною можна вважати динаміку досліджуваних рядів. Тобто, саме зміна знаків в досліджуваних тенденціях рядів даних і слугує ознакою стабільного розвитку що відбивається у значеннях відповідних рангів за критерієм Вілкоксона, а їх сумарний підсумок визначає ступінь стійкості з погляду стабільного розвитку банку [5].

Проведемо узагальнену оцінку кризового стану на прикладі ПАТ «Альфа банк», оскільки підвищення нестабільності у країні, особливо під час подій у АР Крим та на Сході України, спонукало банк значно зменшити обсяги кредитування, що призвело до скорочення процентних доходів та переходу від агресивної кредитної політики до помірної. На рис. 1 подано динаміку зміни абсолютних значень обсягів наданих кредитів і залучених ресурсів відповідно до окремих років в інтервалі 2013-2015 роки (власні розрахунки).

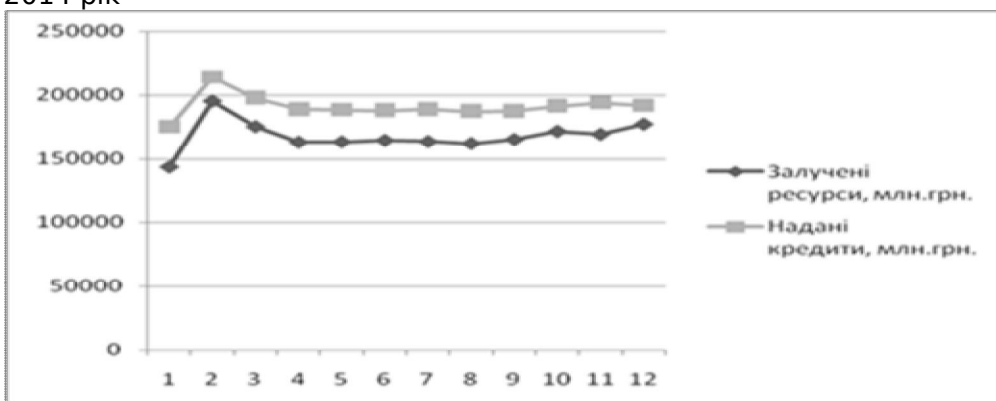
За допомогою програми «Статистика» було здійснено розрахунок даних показників (таблиця 1).

2013 рік

2014 рік

2015 рік

Рисунок 1 - Динаміка абсолютних значень обсягів наданих кредитів і залучених ресурсів ПАТ "Альфа банк" за підсумком 2013-2015р.р.

Таблиця 1 - Оцінка кризового стану ПАТ "Альфа банк"

Оцінка щодо темпів зміни наданих кредитів і залучених коштів	Оцінка кризового стану банку		
	2013 рік	2014 рік	2015 рік
Критерій Вілкоксона	13	26	29
P-значення	0,8658	0,5337	0,7221

Значення критерію Вілкоксона дозволяють проаналізувати кризовий стан з погляду окремих періодів його розвитку. Для цього, наприклад, можна визначити значення критерію Вілкоксона в розрізі окремих років з погляду обраної системи індикаторів банківської діяльності. Так, на рис. 2 подано оцінку кризового стану ПАТ "Альфа банк" у короткостроковому періоді.

Рисунок 2 - Динаміка критерію Вілкоксона щодо визначення кризового стану ПАТ "Альфа банк" протягом 2013-2015 років

З рис.2 видно, що відповідні значення оцінки зростають, що є свідченням зменшення стабільності розвитку досліджуваного банку. Перш за все, це пояснюється тим, що за 2013 рік обсяги наданих кредитів зменшувалися, а обсяги залучених ресурсів – збільшувалися. Таке позитивне перевищення в темпах зміни обсягів залучених ресурсів над темпами зміни обсягів наданих кредитів призводить до того, що з'являється прихована загроза можливого розвитку кредитного ризику (тобто є ймовірність виникнення так званого опосередкованого кредитного ризику). Таке зауваження пов'язано з тим, що в цьому разі частка залучених ресурсів недостатньо працююча, тож можливий розвиток процентного, або депозитного, ризику. Наслідком таких криз може бути недостатнє покриття відсотків за залученими ресурсами, і як наслідок, поступове зменшення ресурсної бази, що може призвести й до негативної динаміки темпів зміни обсягів наданих кредитів.

Оцінка діяльності банку може бути подана як щодо різних періодів аналізу функціонування та розвитку банку, так і щодо множини можливих індикаторів для визначення такої діяльності банку на однакових інтервалах часу [6].

Загальна оцінка фінансової стабільності банку розраховується як евклідова відстань позначеної, відповідно до обраної системи індикаторів, точки у багатовимірному просторі досліджуваних показників банківської діяльності до початку системи координат аналізованого простору даних, де кожна зі складових координат такої точки визначається за критерієм Вілкоксона [7]:

$$UO = \sqrt{(kr1)^2 + (kr2)^2 + \dots + (krn)^2} \quad (2)$$

де UO - узагальнена оцінка фінансової стабільності банку;

$kr1, kr2, \dots, krn$ - критерії Вілкоксона для часткових оцінок фінансової стабіль-

ності банку з погляду обраної множини показників банківської діяльності[8].

Тобто, загальна оцінка фінансової стабільності банку є сукупністю часткових оцінок такого розвитку. Найкращою є та оцінка, яка має найменшу відстань до початку системи координат аналізованого простору даних складових обраної системи індикаторів щодо стабільного функціонування банку.

Відмінністю запропонованого підходу є поєднання графічних та аналітичних підходів до визначення фінансової стабільності банку, де аналітичні підходи уособлюють в собі як непараметричні статистичні методи, так і методи інтегрального визначення підсумкового значення оцінки на основі введення в розгляд евклідової відстані в багатовимірному просторі.

Це дозволяє не лише врахувати в узагальненій оцінці наявну множинність різновидів фінансової стабільності банку, а й подати зважену оцінку, яка придатна для проведення порівняльного аналізу [9].

В ході дослідження було визначено значення рівня стабільності ПАТ "Альфа банк» за 2013 – 2015 р.р., в результаті чого було встановлено, що найкраще значення показника стабільності було у 2013 році і становило 12,21, а найгірше – 36,77 у 2014 році. 2015 рік відзначився зменшенням даного показника до 31,06, що свідчить про стабілізаційні процеси у роботі банку (таблиця 2).

Таблиця 2 - Узагальнена оцінка кризового стану ПАТ "Альфа банк» протягом 2013-2015 років

Роки	Різновиди оцінок			
	Оцінка щодо темпів зміни наданих кредитів та залучених коштів від фізичних осіб	Оцінка щодо темпів зміни наданих кредитів та залучених коштів від юридичних осіб	Оцінка щодо темпів зміни наданих кредитів та залучених коштів	Узагальнена оцінка щодо темпів зміни наданих кредитів та залучених коштів від фізичних і юридичних осіб
2013	7	10	13	12,21
2014	26	26	26	36,77
2015	17	26	29	31,06

Отже, дивлячись на існуючу ситуацію в діяльності банківської системи України доцільно дати таке визначення антикризового управління – управління, спрямоване на передбачення небезпеки кризи, аналіз її симптомів і усунення загроз появи кризових ситуацій, а в разі їх появи – аналіз і прийняття швидких заходів ліквідаційного характеру з найменшими втратами та негативними наслідками.

Основними моментами, на які слід спиратися при розробці антикризового управління банківською установою, мають бути наступні:

1) оцінка якості кредитного портфелю, оскільки це є одним з головних показників того, з яким масштабом проблем може стикнутися найближчим часом той чи інший банк;

2) клієнтська база банківської установи – на даному етапі необхідно оцінити наскільки віддані клієнти банку, кількість клієнтів, число банкоматів;

3) імідж банку – оцінюється як суб'єктивне уявлення про якість послуг, надійність і спроможність виконувати власні зобов'язання;

4) професіоналізм менеджменту банківської установи – базується на оцінці бізнес-моделі банку, жорсткості контролю виданих кредитів і структурі портфелю за типами позичальників;

5) готовність і можливості власників банку рятувати свою установу – аналіз фінансового стану материнських структур, важливість банківського сектору для їхнього бізнесу [10].

Висновки. Отже, ефективне антикризове управління банківськими установами України можливе лише тоді, коли менеджери будуть здатні передбачати та прогнозувати складні економічні явища. Під час кризи особливу увагу слід звернути на організацію ресурсів. Досягти поставлених цілей можна при гнучкому підході до процесу управління. Ресурси мають розподілятися відповідно до антикризових пріоритетів.

Перелік посилань:

1. Андрущак Є.М. Діагностика банкрутства українських банків // Економіка України. – 2015. – № 9. – С. 118-124.
2. Ананьєв О.М. Оцінка вибору обсягу залучених коштів банку / О.М. Ананьєв // Економіка України. – 2016. – № 4. – С. 42-52.
3. Бандурка А.М. Фінансово-економічний аналіз / А.М. Бандурка, І.М. Червяков, О.В. Посилкіна. – Х.: Вид-во Харк. ун-та внутрішніх справ. – 2014. – 394с.
4. Мержа Н.В. Аналіз ймовірності банкрутства банку в економіці України // Актуальні проблеми економіки / Н.В. Мержа. – 2016. – №9 (51). – С. 65-69.
5. Азаренкова Г. М. Фінансова стабільність розвитку банків: аналіз та перспективи: монографія / Г. М. Азаренкова, О.Г. Головка, В.В. Смирнов. – К. : УБС НБУ. – 2011. – 191с.
6. Азаренкова Г.М. Новий підхід до визначення оцінки фінансової стабільності розвитку банку / Азаренкова Г.М., Головка О.Г. // Вісник НБУ. – 2009. – №9. – С.18-21.
7. Клебанова Т.С. Банкрутство і санація банку: теорія і практика кризового управління: Монографія / Т.С. Клебанова, О.М. Бондар, О.В. Раєвнева та ін. – Х.: ІНЖЕК. – 2014. – 271 с.
8. Кондрашихін А.Б. Фінансова санація та банкрутство банку: Навч. посібник / А.Б. Кондрашихін, Т.В. Пепа, В.О. Федорова. – К.: ЦНЛ. – 2013. – 208 с.
9. Гавловська Н.І. Антикризовий менеджмент банківських установ України [Текст] / Н.І. Гавловська, Є.М. Рудніченко, О.В. Белінська // Вісник Хмельницького національного університету. – Хмельницький. – 2010. – № 3. – С. 107-110.
10. Костіна О.М. Методи та моделі діагностики кризового стану банку / О.М. Костіна, О.Є. Майборода // Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка. – 2012. – № 4. – С. 91 - 97.

Стаття надійшла: 03.03.2017 р.

Рецензент: д.е.н., проф. Дмитрів І.А.

Рецензент: д.е.н., доц. Шкодін І.В. (Харківський навчально-науковий інститут ДВНЗ «Університет банківської справи»)

УДК: 658.589:658.14

JEL Classification: O31, G32

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ: ФІНАНСОВИЙ АСПЕКТ

Семенова В. Г., д.е.н., доцент

Одеський національний економічний університет

Анотація. Стаття присвячена дослідженню напрямків фінансового забезпечення інноваційного розвитку підприємств в сучасних умовах господарювання. Предмет дослідження – сучасні теоретичні та методологічні проблеми формування ефективної системи фінансового забезпечення підприємства в процесі реалізації інноваційної діяльності.

Метою статті є визначення основних джерел фінансування інноваційного розвитку підприємств. Методи дослідження. Теоретико-методологічну базу дослідження складають фундаментальні положення економічної теорії та практики, а також загальнонаукові та спеціальні методи пізнання економічної дійсності. Основні методи, які були використані:

- структурно-логічний (при побудові логіки та структури роботи);
- загальнофілософський (для логічного викладення власних думок та поглядів);
- порівняльний (під час розгляду різних поглядів науковців щодо сутності фінансового забезпечення інноваційного розвитку та аналізу підходів);
- метод деталізації та синтезу (для вивчення предмету та взаємозв'язку його складових частин);
- спеціальні методи економіко-статистичного аналізу (при дослідженні обсягів та джерел фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств).

Результати роботи. Розкрито економічну сутність поняття «фінансове забезпечення інноваційного розвитку підприємств»; визначені основні принципи формування системи ефективного фінансового забезпечення інноваційного розвитку; проведено аналіз витрат на інновації промислових підприємств в Україні; розкрито основні характеристики джерел фінансового забезпечення інноваційного розвитку підприємств.

Сфера застосування результатів роботи. Наукові результати та розробки автора мають не тільки теоретико-методичне, а й прикладне значення для вирішення конкретних практичних проблем на промислових підприємствах для формування ефективної системи фінансового забезпечення інноваційного розвитку підприємств.